

בעבודות הנעשות בעזרה, ולא בהיכל. יש שהסבירו שהטבילה עשויה להחשב כעבודה בעזרה, והדעה המקובלת באחרונים שלדעת הרמב"ם גם עבודה בהיכל מפגלת, אם מחשבתו היתה על עבודה שבהיכל.

שכתבו שלפי זה הסוגיה כאן אינה להלכה (ריב"א), ויש שחילקו ביניהם באופנים שונים (אחרונים בדעת הרמב"ם). קושי נוסף בסוגיה כאן בהשוואה לסוגיה (מד,ב) על פיגול בחטאת פנימית, ממנה עולה שחטאת זו אינה מתפגלת אלא

מערכה יט. מצות הולכה ופסול מחשבה בה (יד,א-ב)

מחלוקת רבי שמעון וחכמים

במשנתנו (יג,א) נחלקו רבי שמעון וחכמים האם מחשבת פסול פוסלת גם בשעת ההולכה: "ר"ש מכשיר בהילוך, שהיה ר"ש אומר... אבל אפשר בלא הילוך, שוחט בצד המזבח וזורק". מטעמו של ר"ש לומדת הגמ' (יד,א), שבהולכת החטאות הפנימיות, שאין דרך להמנע ממנה, שכן אי אפשר לשחוט בהיכל, מודה ר"ש שהמחשבה פוסלת.

בתוספתא (זבחים א,ד-ה) ובספרא (צו פרשת ח,ה) מבואר שהתנא החולק על ר"ש הוא ר' מאיר (ומשנתנו מתאימה לכלל: "סתם משנה ר' מאיר"). עוד מבואר שם, שמחלוקתם איננה רק במחשבת שלא לשמה, עליה מדובר במשנה, אלא גם על מחשבת פיגול (וכן עולה מהגמ' יג,ב על טבילת אצבע).

הלכה כדעת ר' מאיר, שהובא במשנתנו באופן סתמי כ"חכמים" (רמב"ם הל' פסולי המוקדשין יג,ד).

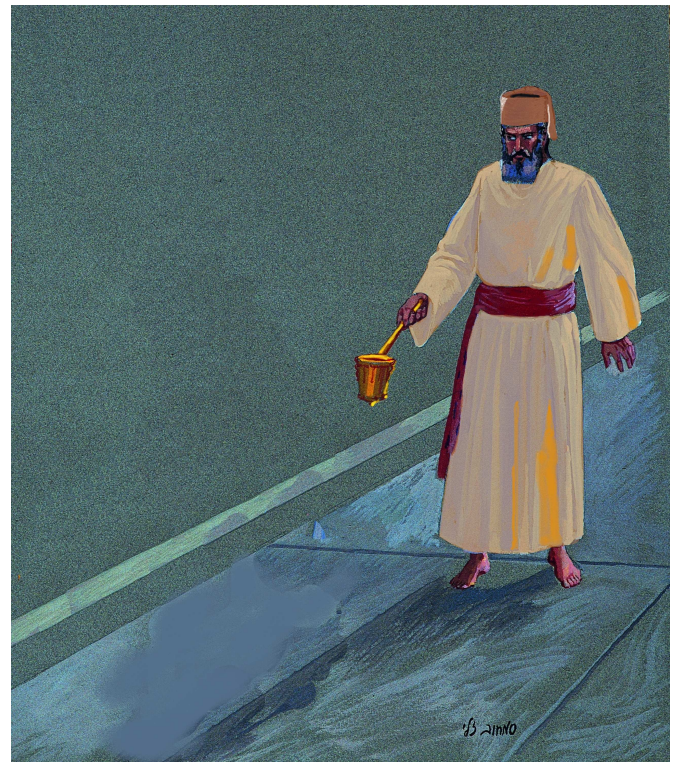
האם לדעת חכמים חובה לעשות הולכה?

לא ברור האם טעמו של ר"ש מוסכם, ומודים חכמים שאפשר בלא הילוך ונחלקו עליו רק במסקנה הנובעת מכך, או שמא נחלקו חכמים גם על ההנחה שאפשר בלא הילוך, ולדעתם גם כאשר "שוחט בצד המזבח וזורק" חובה להוליך, ולו מעט.

מלשון הגמ' (יד,ב) משתמע כצד הראשון: "רבי שמעון דאמר: עבודה שאפשר לבטלה – לאו עבודה היא", ולא "רבי שמעון דאמר: הולכה אפשר לבטלה ולא עבודה היא". כלומר, החידוש בדבריו אינו שאפשר לבטלה, אלא שמשום כך לאו עבודה היא. יותר מפורש הדבר בגמ' לעיל (ד,א): "מה לכולהו שכן עבודה שאי אפשר לבטלה, תאמר בהולכה שאפשר לבטלה" (ושם הדיון לדעת חכמים, הסוברים שיש בה פסול מחשבה!). זוהי שיטת רש"י ותוס' (ד"ה יג,א ד"ה אתה אומר).

נאמר בתורה: "ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב" (ויקרא א,ה). "הקרבה" זו נדרשת (לעיל יג,א) על קבלת הדם, אבל לשון זו רומזת גם להולכת הדם, ומכאן לומדת הגמ' (ד,א) "דהולכה לא תפקה מכלל קבלה", כלומר, שאף ההולכה היא "עבודה" הטעונה כהן וכלי שרת וכל דיני עבודה.

הסוגיה מבררת את מעמדה של ההולכה: האם חובה לעשותה, והאם דינה כשאר העבודות לעניין זה שהחושב בשעת עשייתה מחשבה פסולה (מחשבת שלא לשמה, או פיגול) פסל את הקרבן.

הולכה בבגדי חול. מסקנת הגמרא שהולכה היא עבודה לכל דבר, וטעונה בגדי כהונה, ולפיכך המוליך בבגדי חול – הולכתו פסולה.

לדיון על הולכה על ידי זר, או בשמאל, עיין 'שערי היכל' למסכת יומא, מערכה קטז.

דסבירא להו דהולכה אי אפשר לבטל...", ופירש בטהרת הקדש שכוונתו שכאשר שחט את הקרבן רחוק מהמזבח אי אפשר לבטל את ההולכה ולעשותה שלא ברגל, וכן פירש בחק נתן טו,א. יתכן שיש להגיה ברש"י שם: "כאי אפשר לבטל", על פי לשון השטמ"ק שם אות ח: "פירש הקונטרס נהי דרבנן עבדו אפשר כשאי אפשר...".

1. יג,א ד"ה כשהוא אומר: "כיון דזמנין הולכה ליתיה כלל"; טו,א ד"ה ובהולכה רבתי, על פי הגהת בעל צאן קדשים: "ורבנן ס"ל הא מיהא לא ביטל", כלומר, במקרה זה הרי לא ביטל את ההולכה ולכן המחשבה פוסלת בה; חגיגה יא,א ד"ה לא תפקיה. מרש"י יד,ב ד"ה והא שחיטה משמע אחרת, שכתב: "...לרבנן דמשום

שחיטה ליד המזבח. לדעת רש"י ותוספות אין חובת הולכה, והשוחרט ליד המזבח יכול לזרוק את הדם משם. הרמב"ם, לפי הבנת רוב האחרונים, סובר שגם במקרה זה חובה להוליך את הדם ברגל.

לעומת זאת הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין א, כג) פוסק: "והולכה שלא ברגל אינה הולכה, לפיכך כהן שקבל את הדם ועמד במקומו וזרקו למזבח – נפסל הזבח". לדעתו חובה לעשות הולכה כלשהי ברגל, אפילו כששוחרט בצד המזבח (משנה למלך; חק נתן טו, א; חסדי דוד זבחים א, ה: "ואפילו שחט על גבי המזבח – בעינין קצת הולכה ברגל"²). כדבריו מבואר בספרא (צו פרשתא ח, ה): "רבי מאיר אומר: מחשבה פוסלת בהילוך, שאי אפשר לעבודה בלא הילוך"³. בקרן אורה (טו, א) פירש על פי שיטתו את הגמ' "תאמר בהולכה" וכו', שזוהי הוזה-אמינא שנאמרה טרם הבאת הדרשה על הולכה מ"והקריבו" (עיין בסוגיה שם), ודרשה זו מלמדת שההולכה חובה. תירוץ אחר בעזרת כהנים (על הספרא שם), ש"אפשר לבטלה" היינו לבטל את מקצתה. אולם בזבח תודה (ד"ה אתמר) סובר שאף הרמב"ם חייב ללכת ברגל רק במקרה מסוים, כששחט רחוק מהמזבח ואין דרך לזרוק משם, ולכן חובה לקרב את הדם למזבח בהולכה ברגל"⁴.

סיכום

הלכה כחכמים, שהולכת הדם היא עבודה לכל דבר ומחשבה פוסלת בה. דעת רש"י ותוס' שאין חובה להוליך, וניתן לשחוט את הקרבן בצד המזבח ולזרוק את דמו ממקום שחיטתו ללא הולכה כלל. הרמב"ם, להבנת רוב האחרונים, חולק וסובר שחובה להוליך את הדם ברגל.

מקום הכלים בהיכל (יד, א)

בתורה נקבע מקומם של הכלים בהיכל: המנורה בדרומו, השולחן בצפונו, ומזבח הזהב במרכז (שמות כו, לה, לו). בגמרא ביומא (לג, ב) נאמר שהמנורה עומדת במרחק שתי אמות ומחצה מן הקיר הדרומי, וכן השולחן בצפון. מבחינת המרחק מן הפרוכת, נאמר בגמרא במנחות (צח, ב) שהכלים עומדים בחצי המערבי של ההיכל, וכך למדו בספרא (אמור פרשתא יג, ח) מן הכתובים, שהכלים הללו סמוכים לפרוכת יותר מאשר לפתח ההיכל.

בגמרא כאן מוזכרת אפשרות שהשולחן יעמוד בקצהו המזרחי של ההיכל, ואף באולם, אם קדושתו כהיכל, ובכך יתבטל הצורך בהולכה. נראה שהגמרא מכשירה אפשרות זו כדיעבד בלבד. לדיון על כך, ועל דין שאר כלי ההיכל, ראה להלן מערכה קלו ובשערי היכל למסכת יומא מערכה ע.

² (שהתקדמות הדם לכיוון המזבח היא "הולכה שלא ברגל"), ולכאורה יכלה הגמ' לדחות שמדובר בכגון ששחט סמוך למזבח, ואין בו מצות הולכה. אף זו יש לדחות, שאמנם במקרה זה אין מצות הולכה, אבל אם עושים הולכה כלשהי – יש לעשותה ברגל.

³ אולם הגר"א הגיה: "מפני שהיא עבודה".

⁴ לביאור הסוגיה לשיטתו ראה במערכה הבאה הערה 17.

² בפירוש המשנה (ד, א) משמע כרש"י ותוס': "וחכמים אומרים עבודה שאפשר לבטלה שמה עבודה". במרומי שדה (יד, ב) הוכיח כדעת הרמב"ם מראיית הגמ' שהולכה שלא ברגל שמה הולכה: "תא שמע 'וכן יושב'... הא עומד דומיא דיושב כשר", כלומר שעומד במקומו ומושיט ביד, ולא העמידה שמדובר בשוחט סמוך למזבח, שאינו צריך להלך כלל. יש לדחות, שלשון הברייתא: "בקבלה בהולכה בזריקה... וכן יושב", כלומר שיושב פסול בהולכה, ומשמע שהעומד כשר בהולכה גם כאשר היא נצרכת.

במראה כהן (טו, א) הוכיח כרמב"ם מקושיית הגמ' מדם שנשפך על הרצפה ואספו